

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การที่จะพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้า รวดเร็ว และคึกคักน้อยเพียงใดย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สำคัญหลายประการ แต่ในปัจจัยที่สำคัญเหล่านั้น ปัจจัยทางด้าน "ทรัพยากรมนุษย์" (Human Resources) เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญยิ่ง ถึงกับมีคำกล่าวว่า ถ้าประเทศใดไม่สามารถพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้ ก็จะไม่สามารถพัฒนาอย่างอื่นได้มากนัก ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมหรือด้านการเมือง และเครื่องมือสำคัญที่จะให้ทรัพยากรมนุษย์กลายเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า ต่อการพัฒนา คือ การศึกษา (Education) ดังมีพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งได้พระราชทานไว้ในวาระต่าง ๆ กัน ดังนี้ (อ้างใน วิโรจน์ สารวัตรนะ, 2532)

"การศึกษาเป็นปัจจัยในการสร้างและการพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติ และพฤติกรรมของบุคคล สังคมและบ้านเมืองใดให้การศึกษาแก่เยาวชนได้อย่างครบถ้วน พอเหมาะกันทุกๆ ด้านสังคมและบ้านเมืองนั้น ก็จะมีพลเมืองที่มีคุณภาพซึ่งสามารถธำรงรักษาความเจริญมั่นคงของประเทศไว้ และพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไป (พระราชทานแก่ครูและนักเรียน ณ ศาลาศิลาลัย เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2505)

"ปัจจัยที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งทั้งของชีวิตและส่วนรวมคือการศึกษา ซึ่งเป็นรากฐานส่งเสริมความเจริญมั่นคงเกือบทุกอย่างในบุคคล และประเทศชาติ"

(พระราชทานแก่ครูและนักเรียน ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เมื่อวันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2519)

"การพัฒนาให้ประชาชนทั่วไปมีความเป็นอยู่ดีกินดี มีความมั่นคงด้วยการให้การศึกษา การศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาบุคคลให้มีคุณภาพให้เป็นทรัพยากรทางปัญญาที่มีคุณค่าของชาติ" (พระราชทานในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร ณ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2519)

"ถ้าพิจารณาว่าจะต้องสอนให้ได้วิชาการมากที่สุด แต่ละเลยความรู้ในทางปฏิบัติก็จะทำให้การศึกษาเป็นหมันเพราะผู้ที่มีความรู้สูงแต่ไม่รู้จักใช้ความรู้นั้นเท่ากับเป็นผู้ที่มีอาวุธร้ายแรงอยู่ในมือ และไม่มีความรู้ในจิตใจอาจจะทำอันตรายต่อผู้อื่นได้ ถ้าไม่สามารถสอนให้เข้าใจว่าความรู้ซึ่งเป็นอาวุธนี้ จะต้องใช้ในทางที่ดีที่ถูก ยังมีความรู้สูง และมีสติจิตใจที่บริสุทธิ์ที่สุดจิตต่าง ๆ อีกด้วยก็จะทำให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมได้มาก (พระราชทานในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตมหาสารคาม เมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2527)

เมื่อการศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ดังกล่าว ประกอบกับสภาพการณ์ของประเทศไทยในปัจจุบันที่ปัจจัยการผลิตอื่น ๆ มีอยู่ค่อนข้างจะจำกัด ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างเศรษฐกิจ จากภาคเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรม และบริการที่ทันสมัยขึ้น การลงทุนทางการศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพมากขึ้นจึงเป็นเรื่องที่กำลังอยู่ในความสนใจของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง (ธานี สมบูรณ์บุรณะ และคณะ, 2532) โดยเป้าหมายหลักของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้นอยู่ที่การทำให้สมาชิกส่วนใหญ่ของสังคมเป็นคนดี มีความสามารถ มีสุขภาพอนามัยที่ดีมีส่วนร่วมในการพัฒนาของประเทศ หากสมาชิกส่วนใหญ่ของสังคมมีโอกาสได้รับการศึกษามากเพียงใด และสูงขึ้นเพียงใดคนเหล่านั้นก็จะได้รับการพัฒนาให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งก็จะเป็น

ประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมในที่สุด (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2534) นอกจากนั้นจุดเน้นในการพัฒนาประเทศช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ได้มุ่งเน้นวัตถุประสงค์การพัฒนาเพียงวัตถุประสงค์เดียว (Single objective) คือการพัฒนาคน เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ส่วนเป้าหมายทางด้านเศรษฐกิจและสังคมต่าง ๆ ที่จะติดตามมานั้นถือว่าเป็นเพียงเครื่องมือที่จะต้องกำหนดให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการพัฒนาคนเท่านั้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2538)

ในการพัฒนาคนและการที่จะให้สมาชิกส่วนใหญ่ของสังคม มีโอกาสได้รับการศึกษามากขึ้นเพียงใดหรือสูงขึ้นเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับโอกาสทางการศึกษาของสมาชิกในสังคมนั้น ซึ่งจากประเด็นนี้เมื่อพิจารณาถึงโอกาสทางการศึกษาในระดับประถมศึกษาเห็นได้ว่าแทบจะไม่มีปัญหาในเรื่องนี้กล่าวคือ เด็กในวัย 6-10 ปี เกือบร้อยละ 95 มีโอกาสเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาอย่างทั่วถึง แต่สำหรับในระดับมัธยมศึกษาแล้ว นับว่าเป็นปัญหาที่จะต้องได้รับความสนใจมากเป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นการศึกษาที่มีความสำคัญมากระดับหนึ่ง เป็นการศึกษาที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนวัยประมาณ 12-14 ปี ได้เลือกเรียนกลุ่มวิชาการและกลุ่มวิชาชีพตามความถนัดและความสนใจอย่างกว้างขวาง สามารถนำไปเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อ หรือประกอบอาชีพได้ ถือว่าเป็นการเพิ่มพูนคุณภาพหรือสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ทรัพยากรมนุษย์ของประเทศให้สูงขึ้นอีกระดับหนึ่ง ต่อจากระดับประถมศึกษา ผู้ที่จบการศึกษาในระดับนี้สามารถจะมีโอกาสในการประกอบอาชีพ การมีรายได้ การคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การมีโลกทัศน์ การมีคุณภาพชีวิต การมีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและการได้รับ การยอมรับจากสังคมดีกว่าหรือมากกว่าผู้จบการศึกษาระดับประถมศึกษา (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533) ดังกรณีตัวอย่างที่เห็นได้คือผู้จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา

มีโอกาสจะทำงานเป็นลูกจ้างประจำในโรงงานขนาดใหญ่ที่มีรายได้และสวัสดิการต่าง ๆ ตามที่กฎหมายแรงงานกำหนดไว้ได้ ซึ่งก็จะหมายความถึงมีโอกาสในด้านอื่นตามมาด้วย ในขณะที่ผู้จบการศึกษาระดับประถมศึกษามีโอกาส แต่เพียงเป็นลูกจ้างฝึกหัด หรือลูกจ้างรายวันที่มีรายได้ไม่แน่นอน และขาดสวัสดิการต่าง ๆ เท่านั้น หรือผู้จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาสามารถจะเป็นผู้ริเริ่มอาชีพอิสระต่าง ๆ ได้ดีกว่าและมากกว่า เนื่องจากการศึกษาในระยะปัจจุบันได้ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างทักษะด้านการประกอบอาชีพอิสระให้แก่นักเรียนเป็นอย่างมาก ในขณะที่ผู้จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ส่วนใหญ่จะมุ่งหน้าเข้าสู่ตลาดแรงงานในเศรษฐกิจนอกระบบมากกว่า ซึ่งต้องทำงานหนักขาดเวลาพักผ่อน และมีรายได้ต่ำ ดังมีผลงานวิจัยของอุ้นดา นพคุณ (2532) ซึ่งกล่าวว่า มีแรงงานเด็กถึงร้อยละ 70 ต้องทำงานเกินกว่า 8 ชั่วโมง ซึ่งเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ ร้อยละ 62 มีวันหยุดเพียง 1 วันต่อสัปดาห์ ร้อยละ 27 ไม่มีวันหยุดเลย นอกจากนั้นยังมีแรงงานเด็กร้อยละ 25 ต้องทำงานยามวิกาล คือ เกิน 4 ทุ่มขึ้นไปอีกด้วย สำหรับด้านรายได้นั้นก็พบว่าร้อยละ 48 มีรายได้เบื้องต้นรวมทั้งค่าล่วงเวลาแล้วไม่เกิน 1,000 บาทต่อเดือน มีเพียงร้อยละ 5 เท่านั้นที่มีรายได้อยู่ในเกณฑ์ขั้นต่ำ (2,250 - 3,000 บาทต่อเดือน) แต่่นั้นก็หมายความว่าต้องทำงานหนักมากกว่าปกติ

จากปัญหาเกี่ยวกับความด้อยโอกาสทางการศึกษาของประชากรวัย 12 - 14 ปี จากคุณค่าและความสำคัญของการศึกษาระดับมัธยมศึกษาต่อการเพิ่มคุณภาพหรือสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ทรัพยากรมนุษย์ของประเทศให้สูงขึ้นอีกระดับหนึ่งต่อจากระดับประถมศึกษา ตลอดจนความสนใจที่มีต่อการลงทุนทางการศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพสูงขึ้นดังกล่าวกว่าในคอนค้น ได้ก่อให้เกิดความตื่นตัวที่จะขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นออกไปอย่างกว้างขวาง และทั่วถึงมากขึ้นมานานนับทศวรรษ ดังจะเห็นได้จากการที่คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบ

ให้กระทรวงศึกษาธิการ โดยกรมสามัญศึกษาจัดทำโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในช่วงของแผนการศึกษาแห่งชาติ ระยะที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) โดยเริ่มดำเนินงานในปี พ.ศ. 2530 ในโรงเรียนจำนวน 225 โรง ในพื้นที่เป้าหมายชนบทยากจน 38 จังหวัด และได้ขยายไปยังจังหวัดอื่น ๆ อีกเป็น 728 โรงในระยะต่อมา โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อเป็นการให้บริการ และรณรงค์ให้นักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในพื้นที่บริการได้มีโอกาสเข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษามากขึ้น โดยอาศัยมาตรการที่สำคัญ คือ การจัดตั้งโรงเรียนใหม่ การจัดโรงเรียนสาขาการจัดที่พักในโรงเรียน การจัดบริการรถรับส่ง การจัดจักรยานให้ยืม เป็นต้น ในขณะเดียวกันก็มีมาตรการเสริมเพื่อการจูงใจอื่น ๆ เพื่อลดภาระของผู้ปกครองและข้อจำกัดในการมาโรงเรียนต่าง ๆ ของนักเรียนให้เหลือน้อยที่สุด เช่น การจัดหนังสือยืมเรียนการส่งเสริมกิจกรรมหารายได้ระหว่างเรียน เป็นต้น (กรมสามัญศึกษา, 2534) การดำเนินงานขยายโอกาสของการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในระยะที่ผ่านมา นับว่าได้ผลที่น่าพอใจ กล่าวคือ ในช่วงปีการศึกษา 2530-2533 โรงเรียนที่อยู่ในโครงการสามารถรับนักเรียนได้ร้อยละ 28.51, 31.19, 37.65 และ 43.20 ของนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในพื้นที่บริการตามลำดับ ซึ่งนับว่าสูงกว่าเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ร้อยละ 30 และมีผลให้อัตราการเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยภาพรวมของประเทศ ในส่วนของกรมสามัญศึกษาสูงขึ้นตามไปด้วย กล่าวคือ ได้เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 36.07 ในปีการศึกษา 2530 เป็นร้อยละ 37.75, 41.42 และ 44.96, 57.20, 64.95, 73.57 และ 74.96 ในปีการศึกษา 2531-2537 ตามลำดับ (กรมสามัญศึกษา, 2538)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผลดำเนินงานในระยะที่ผ่านมาจะประสบผลสำเร็จเกินเป้าหมายที่คาดหวังไว้ก็ตาม แต่สภาพความไม่เสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาก็ยังปรากฏให้เห็นอยู่ จากสถิติข้อมูลของกรมสามัญศึกษาประจำปี

การศึกษา 2537 พบว่าอัตราการเรียนต่อของนักเรียนในเขตจังหวัดยากจน เช่น อุดรธานี หนองคาย ศรีสะเกษ อุบลราชธานี และบุรีรัมย์ เป็นต้น ยังอยู่ในระดับต่ำอยู่มาก ในขณะที่จังหวัดในเขตก้าวหน้าเช่น กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ภูเก็ต และ สมุทรปราการ เป็นต้น มีอัตราการเรียนต่อสูงกว่าอัตราการเรียนต่อของนักเรียนในประเทศที่พัฒนาแล้วบางประเทศเสียอีก นอกจากนั้น ในระดับจังหวัดเอง สภาพความไม่เสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาก็ปรากฏให้เห็นด้วยเช่นกัน โดยท้องที่ที่เจริญ เช่น เขตเมืองมักมีอัตราการเรียนต่อสูงในขณะที่เขตชนบทมีอัตราการเรียนต่อต่ำ (กรมสามัญศึกษา, 2537) นอกจากนี้ในปีการศึกษา 2538 กระทรวงศึกษาธิการยังได้มีนโยบายและเป้าหมายให้การศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานของปวงชน (Universal Education) โดยจัดให้เด็กที่เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษา 2537 ได้เข้าเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในปีการศึกษา 2538 จำนวน 1,050,000 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 98 อีกทั้งรณรงค์ให้ผู้เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก่อนปีการศึกษา 2537 มีโอกาสเรียนต่อระดับมัธยมศึกษาตอนต้นทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนให้ได้มากที่สุดอีกด้วย ดังนั้น จึงแสดงให้เห็นถึงว่าการกิจการขยายโอกาสทางการศึกษาจะยังคงมีความสำคัญและมีอยู่อย่างต่อเนื่องต่อไปอีกในอนาคต โดยเฉพาะในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ได้มีจุดเน้นที่สำคัญเกี่ยวกับมาตรการการเร่งรัดพัฒนาการศึกษาพื้นฐานดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2538)

1) จัดเป็นการศึกษาสำหรับทุกคนและต่อเนื่อง มีรูปแบบที่หลากหลาย มีลักษณะเป็นระบบเปิด ไม่มีพรมแดนระหว่างการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาชุมชน เพื่อสนองความต้องการและความจำเป็นที่หลากหลายสำหรับทุกคน

2) ขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับกลุ่มผู้ด้อยโอกาส และยกระดับกำลังแรงงานที่มีวุฒิการศึกษาต่ำให้สูงขึ้นถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

3) ขยายบริการการศึกษาสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน ครอบคลุมวงการศึกษา การให้ความรู้สำหรับพ่อแม่เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็ก และ

4) จัดเครือข่ายการเรียนรู้ ขยายแหล่งความรู้ให้เพียงพอและประสานเชื่อมโยงแหล่งความรู้ โดยการระดมความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ในการจัดวางระบบเครือข่ายข้อเสนอแนะและการบริการความรู้และข้อเสนอแนะแก่ชุมชน พัฒนาการเรียนรู้ของประชาชน โดยส่งเสริมให้ชุมชนใช้กระบวนการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาทุก ๆ ด้านของชุมชนให้พร้อมกัน และสนับสนุนเสริมภูมิปัญญาชาวบ้าน บุคคล ชุมชน สถาบันทางศาสนา และองค์กรเอกชน ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน และขยายผลการพัฒนาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

นอกจากนั้นเมื่อเร็ว ๆ นี้ คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบกับร่างแผนปฏิบัติการหลักการศึกษาพื้นฐานเพื่อปวงชน ตามข้อเสนอของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ มีวัตถุประสงค์ในการเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชนไทย และช่วยให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุขโดยมีความสามารถและทักษะในการแสวงหาความรู้ได้อย่างต่อเนื่อง ทนต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมในอนาคตโดยจะให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาความด้อยโอกาสหรือพลาดโอกาสทางการศึกษาของกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ทั้งนี้แผนปฏิบัติการหลักการศึกษาพื้นฐานเพื่อปวงชนดังกล่าวมีเป้าหมายของการจัดการศึกษาพื้นฐานเพื่อปวงชน อยู่ 9 ประการดังนี้ คือ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2538)

เป้าหมายที่ 1 ขยายบริการการศึกษา เพื่อส่งเสริมการรู้หนังสือของ ประชากรหญิงและชายในกลุ่มอายุ 14-50 ปี ให้ได้ทั่วถึง ภายใน พ.ศ.2544

เป้าหมายที่ 2 ขยายบริการการศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อ ให้เด็กที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้เรียนต่อมัธยมศึกษาตอนต้นครบถ้วน ภายใน พ.ศ.2544

เป้าหมายที่ 3 ขยายบริการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำหรับผู้ด้อยโอกาส เป็นพิเศษ โดยเฉพาะกลุ่มคนพิการ เด็กยากจน เด็กในพื้นที่ห่างไกล และ ชนต่างวัฒนธรรม เด็กในชุมชนแออัดและแหล่งก่อสร้าง เด็กเร่ร่อน เด็กที่ถูก ใช้แรงงาน สตรีด้อยโอกาส และเด็กที่ไร้สัญชาติ โดยจัดให้กว้างขวางเพิ่มขึ้น จากปัจจุบันอย่างน้อย 2.5 เท่า ภายใน พ.ศ.2544

เป้าหมายที่ 4 ขยายบริการการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย เพื่อให้เด็ก ทุกคนได้รับการเตรียมความพร้อมอย่างน้อย 1 ปี ก่อนเข้าเรียนระดับประถมศึกษา ภายใน พ.ศ.2544

เป้าหมายที่ 5 ขยายบริการการให้การศึกษาอบรม เกี่ยวกับการมี ครอบครัว และการอบรมเลี้ยงดูเด็กทั้งในด้านโภชนาการและจิตวิทยาพัฒนาการ ในรูปแบบต่าง ๆ โดยดำเนินการอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง

เป้าหมายที่ 6 ขยายการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการพัฒนา สุขภาพร่างกายของนักเรียนให้ได้ตามเกณฑ์มาตรฐาน ตามพัฒนาการช่วงอายุ ภายใน พ.ศ.2544

เป้าหมายที่ 7 พัฒนาความสามารถทางการเรียนรู้ของผู้เรียน ในด้าน การเรียนรู้ด้วยตนเอง ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และด้านวิชาการที่เป็นพื้นฐาน ในการเรียนรู้ ได้แก่ วิชาภาษาไทย วิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์

เป้าหมายที่ 8 รณรงค์เพื่อพัฒนาคุณภาพ จริยธรรม และค่านิยมที่พึง ประสงค์แก่ประชาชนและขยายการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้กว้างขวางเพื่อส่งเสริม

การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน โดยดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

เป้าหมายที่ 9 จัดให้มีระบบเครือข่าย การเรียนรู้ที่มีการประสานข้อมูล ข่าวสารความรู้ระหว่างหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชนท้องถิ่นสำหรับเป็น แหล่งการเรียนรู้ของคนและชุมชนภายใน พ.ศ.2544 รวมทั้งส่งเสริม สนับสนุน การพัฒนาการเรียนรู้ของประชาชนอย่างต่อเนื่อง

จากแนวโน้มของนโยบายการพัฒนาประเทศ ในช่วงแผนพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระยะที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ดังกล่าวข้างต้นเห็น ได้อย่างชัดเจนว่าของการพัฒนา "คน" ถือเป็นจุดเน้นและเป็นศูนย์กลางของการ พัฒนา และแนวทางในการพัฒนาคนนั้นก็ได้รับึงมาตรฐานการขยายบริการการศึกษา ถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อให้เด็กที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้เรียนต่อ มัธยมศึกษาตอนต้นครบถ้วนภายใน พ.ศ.2544 และขณะเดียวกันก็ได้กล่าวถึงการ ขยายบริการการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับผู้ด้อยโอกาสเป็นพิเศษไว้อีกด้วย ดังนั้น เพื่อตอบสนองต่อนโยบายด้านการขยายโอกาสทางการศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ตอนต้น และเพื่อเตรียมการสำหรับแนวโน้มของการพัฒนาคนในอนาคต จึงมีความ จำเป็นที่จะต้องหามาตรการที่มีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน เพื่อให้ผู้จบการ ศึกษาภาคบังคับ หรือจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษา ตอนต้นได้สูงขึ้น และขณะเดียวกัน ก็เพื่อให้การศึกษาแก่ผู้พลาดโอกาสทางการ ศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นทั้งที่มีมาในอดีต และอาจจะมียื่นในอนาคตอีกด้วย ซึ่งวิธีการที่จะให้ได้มาตรการที่มีประสิทธิภาพ สำหรับการดำเนินงานดังกล่าว จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องค้นหาสาเหตุของการไม่เรียนต่อ ของผู้จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษาปีที่ 6 แล้วไม่เรียนต่อ ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในอดีตที่ผ่านมา สภาพการดำรงชีวิตตลอดจนความคาดหวัง หรือความต้องการด้านการศึกษาของ บุคคลเหล่านั้น เพื่อจะได้ทราบว่าอะไรเป็นสาเหตุที่แท้จริงที่ทำให้บุคคลเหล่านั้น ไม่เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น บุคคลเหล่านั้นมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่

อย่างไร และมีความต้องการด้านการศึกษาอย่างไร อันจะเป็นแนวทางในการกำหนดมาตรการเพื่อการรณรงค์ให้เรียนต่อในอนาคต และในขณะเดียวกัน ก็สามารถเสนอมาตรการจัดการศึกษาแก่เยาวชนที่พลาดโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเหล่านั้นได้อย่างเหมาะสมต่อไปอีกด้วย ซึ่งจะเห็นได้ว่าแนวคิดในการศึกษาวิจัยดังกล่าวมุ่งเน้นทั้งในเรื่องการหาสาเหตุการไม่เรียนต่อ สภาพชีวิตความเป็นอยู่ และความต้องการด้านการศึกษาของผู้พลาดโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นอันจะทำให้ได้ข้อคิดหรือข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยทั้งในเรื่องของการรณรงค์เพื่อการเรียนต่อให้สูงขึ้น และเรื่องของการพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตได้ ของผู้พลาดโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเหล่านั้น ซึ่งทำให้รับผลประโยชน์จากการวิจัยได้มากกว่า เพราะการวิจัยในระยะที่ผ่านมามักให้ความสำคัญเฉพาะนักเรียนที่อยู่ในระบบโรงเรียน เรามักศึกษาหาสาเหตุในการเรียนต่อหรือไม่เรียนต่อจากประชากรในวงกว้างเท่านั้น มีน้อยรายที่ศึกษาในแนวลึกจากประชากรที่อยู่นอกระบบโรงเรียน และเป็นผู้ไม่ได้เรียนต่อที่แท้จริง ดังนั้นแม้จะมีผลการวิจัยที่ผ่านมามากมายหลายเรื่องที่ศึกษาหาสาเหตุการเรียนต่อ หรือไม่เรียนต่อ แต่สภาพการเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นก็ยังไม่บรรลุเป้าหมายได้อย่างเต็มที่ จึงมีข้อสงสัยว่ายังมีสาเหตุใดสาเหตุหนึ่งที่ยังแฝงเร้นอยู่อีกหรือไม่ จึงทำให้การรณรงค์เพื่อการเรียนต่อไม่ได้ผลอย่างเต็มที่ ไม่ตรงประเด็นหรือครอบคลุมถึงสาเหตุที่ยังแฝงเร้นอยู่นั้น ดังนั้นการศึกษาวิจัย จากประชากรนอกระบบโรงเรียน ในแนวลึกจึงน่าจะช่วยให้ได้คำตอบที่ละเอียดลึกซึ้งและช่วยเสริมผลการศึกษาวิจัยที่ผ่านมาได้ดียิ่งขึ้น

โรงเรียนนาजूวิทยาสรรค์ อำเภอเขาสวนกวาง จังหวัดขอนแก่น เป็นโรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ได้ตระหนักถึงความสำคัญ และจำเป็นที่จะต้องตอบสนองนโยบายด้านการขยายโอกาสทางการศึกษาดังกล่าวข้างต้น ในระยะที่ผ่านมาได้ดำเนินการรณรงค์เพื่อ

การเรียนต่อของนักเรียนที่จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 อย่างต่อเนื่องตลอดมา เคยดำเนินการในโรงเรียนประถมศึกษาในหมู่บ้านที่เป็นเขตพื้นที่บริการของโรงเรียน จำนวน 12 หมู่บ้าน คือ บ้านโนนหัวช้าง บ้านโนนสมบูรณ์ - โนนเจริญ บ้านโคกกลาง บ้านป่าเปื่อย บ้านหัวฝาย บ้านคำปาก่อ บ้านขามบ่อม - ดงเย็น บ้านแสงสว่าง บ้านโนนสวรรค์ บ้านนาง้อง บ้านนางิ้ว-นาโพธิ์ และบ้านทุ่งโพธิ์ชัย ซึ่งผลจากการรณรงค์ในระยะที่ผ่านมาปรากฏว่าประสบผลสำเร็จเป็นที่น่าพึงพอใจในระดับหนึ่ง แต่ก็ยังมีนักเรียนอีกจำนวนหนึ่งที่พลาดโอกาสในการเข้าเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น กล่าวคือ มีจำนวนมากถึง 293 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 27.61 ของผู้จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทั้งหมดในช่วงปีการศึกษา 2533-2537 ที่ผ่านมาซึ่งแสดงให้เห็นว่าหากจะมุ่งขยายโอกาสทางการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นให้แก่ผู้จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ในหมู่บ้านที่เป็นพื้นที่บริการของโรงเรียนให้มากยิ่งขึ้น จำเป็นจะต้องมีการศึกษาหาสาเหตุของการไม่เรียนต่อของบุคคลเหล่านั้น เพื่อจะทำให้สามารถกำหนดมาตรการในการรณรงค์เพื่อการเรียนต่อของนักเรียนในปีการศึกษาต่อๆ ไปได้อย่างเหมาะสมและตรงตามสาเหตุที่แท้จริงได้ และขณะเดียวกันเพื่อให้ได้แนวทางในการพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตของบุคคลเหล่านั้นด้วย เห็นควรจะได้ศึกษาให้ทราบถึงสภาพการดำรงชีวิต และความต้องการด้านการศึกษาของบุคคลเหล่านั้น ด้วยเช่นกัน ดังนั้น ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นผู้บริหารโรงเรียนจึงมีความสนใจที่จะศึกษาหาสาเหตุของการไม่เรียนต่อของผู้จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในหมู่บ้านที่เป็นเขตพื้นที่บริการของโรงเรียน ในช่วงปีการศึกษา 2533 - 2537 ศึกษาสภาพการดำรงชีวิตและการทำงาน และความต้องการด้านการศึกษาของบุคคลเหล่านั้นเพื่อประโยชน์ต่อการกำหนดมาตรการในการรณรงค์การเรียนต่อ และเพื่อพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตของบุคคลเหล่านั้นดังกล่าวข้างต้นได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเยาวชนที่พลาดโอกาสทางการศึกษาระดับระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ช่วงปีการศึกษา 2533 - 2537 ในหมู่บ้านที่เป็นพื้นที่บริการของโรงเรียนนางั่ววิทยาสรรค์ จังหวัดขอนแก่น ใน 3 ประเด็น ดังนี้ คือ

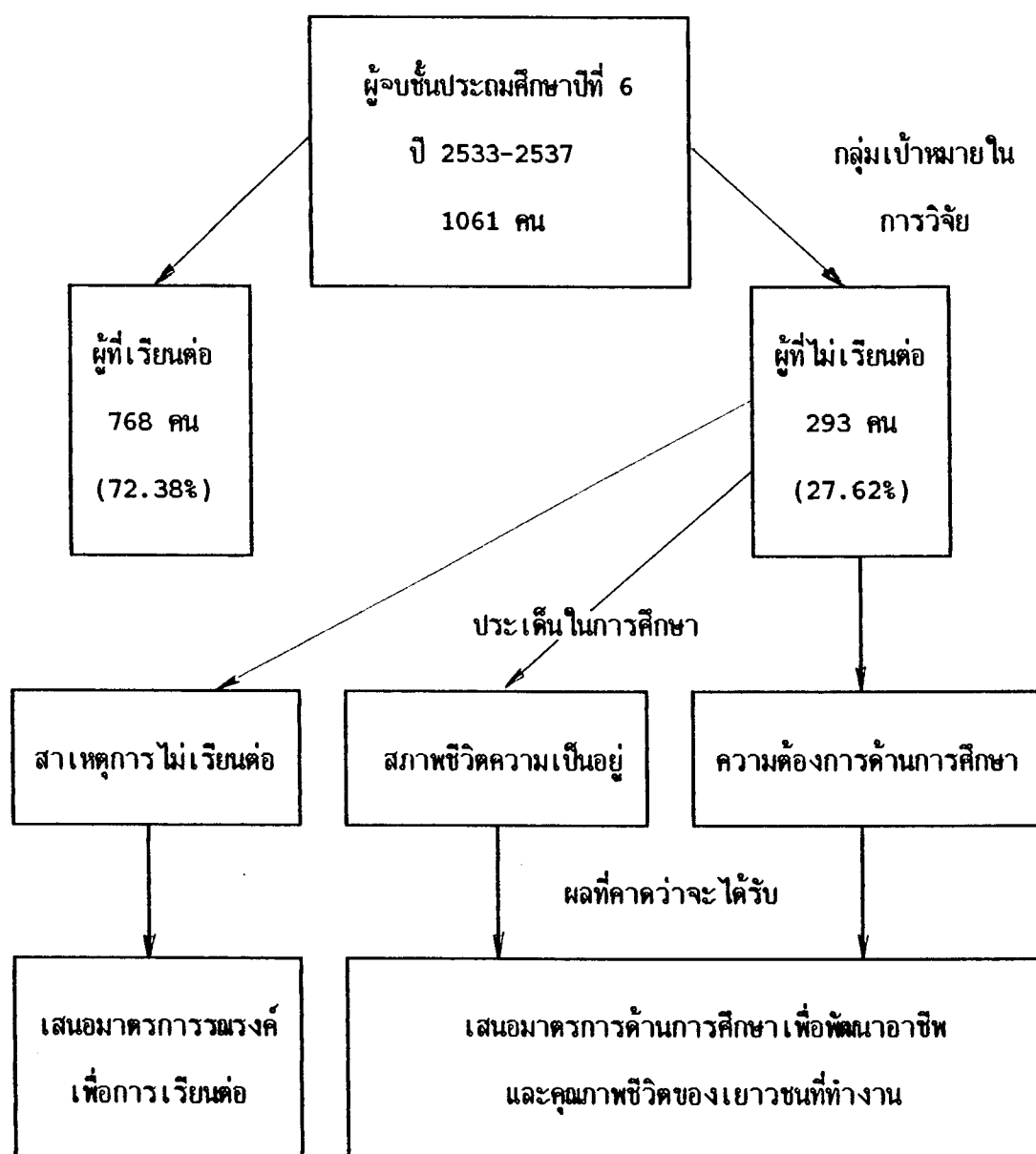
- 1) สาเหตุการไม่เรียนต่อ
- 2) สภาพชีวิตความเป็นอยู่และการทำงาน
- 3) ความต้องการด้านการศึกษา

1.3 ขอบเขตในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาข้อเท็จจริงและความคิดเห็นเกี่ยวกับสาเหตุการไม่เรียนต่อสภาพชีวิตความเป็นอยู่และการทำงาน และความต้องการด้านการศึกษาของเยาวชนที่พลาดโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในหมู่บ้านที่เป็นเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนนางั่ววิทยาสรรค์ ในช่วงปีการศึกษา 2533-2537 ซึ่งจำแนกเป็นกลุ่มที่ทำงานเป็นลูกจ้างในโรงงาน หรือสถานประกอบการ กลุ่มที่ทำงานด้านการเกษตรและกลุ่มที่ยังไม่ได้ทำงาน

1.4 กรอบความคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ มีกรอบความคิดที่แสดงเป็นแผนภูมิให้เห็นได้อย่างชัดเจน ดังนี้

แผนภูมิที่ 1 กรอบความคิดในการวิจัย

1.5 นิยามคำศัพท์เฉพาะ

นิยามศัพท์เฉพาะเป็นความหมายของศัพท์เชิงปฏิบัติการบางคำที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

1) การขยายโอกาสทางการศึกษา หมายถึง นโยบายของรัฐบาลที่จะให้นักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีโอกาสได้ศึกษาต่อ ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นให้มากขึ้นโดยอาศัยมาตรการต่าง ๆ เช่น การยกเว้นเงินบำรุงการศึกษา การให้หนังสือพิมพ์เรียน เป็นต้น

2) โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา หมายถึง โรงเรียนทั้งในสังกัดสำนักงานประถมศึกษาแห่งชาติ และสังกัดกรมสามัญศึกษาที่ได้รับการคัดเลือกให้อยู่ในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

3) เยาวชนที่พลาดโอกาสทางการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หมายถึง ผู้ที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ช่วงปีการศึกษา 2533-2537 ในหมู่บ้านที่เป็นเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนนาजूวิทยาลัย ซึ่งจำแนกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ทำงานเป็นลูกจ้างในโรงงานหรือสถานบริการ กลุ่มที่ทำงานด้านการเกษตร และกลุ่มที่ยังไม่ได้ทำงาน

4) หมู่บ้านในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนนาजूวิทยาลัย หมายถึง หมู่บ้านในอาเภอบริเวณที่โรงเรียนจะรับนักเรียนได้โดยที่นักเรียนสามารถเดินทางมาเรียนได้โดยสะดวก

5) สาเหตุการไม่เรียนต่อ หมายถึง ปัญหาหรืออุปสรรคที่ทำให้เยาวชนตัดสินใจไม่เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

6) สภาพชีวิตความเป็นอยู่และการทำงาน หมายถึง ลักษณะที่อยู่อาศัย สิ่งของเครื่องใช้ สภาพการดื่มสุรา สูบบุหรี่ การอ่านหนังสือ ลักษณะอาชีพที่ทำ และแนวโน้มการทำงานในอนาคตของเยาวชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาทั้ง

3 กลุ่ม

7) ความต้องการด้านการศึกษา หมายถึง ความต้องการเรียนต่อและสถานที่เรียนต่อ หรือความต้องการฝึกอบรมวิชาชีพ และประเภทของวิชาชีพที่ต้องการฝึกอบรม ของเยาวชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาทั้ง 3 กลุ่ม

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยคาดว่าจะได้รับประโยชน์ดังนี้ คือ

1) ทำให้ทราบถึงสาเหตุการไม่เรียนต่อ สภาพชีวิตความเป็นอยู่ และการทำงาน และความต้องการด้านการศึกษาของเยาวชนที่พลาดโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาในช่วงปีการศึกษา 2533-2537 ในหมู่บ้านที่เป็นพื้นที่บริการของโรงเรียนนางิ้ววิทยาสรรค์ ซึ่งจะช่วยให้โรงเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ สามารถนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ประกอบการตัดสินใจ เพื่อกำหนดมาตรการในการรณรงค์เพื่อการเรียนต่อในปีการศึกษาต่อ ๆ ไป ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถให้ข้อเสนอแนะแนวทางการตอบสนองความต้องการด้านการศึกษา ทั้งในแง่การเรียนต่อ และการฝึกอบรมวิชาชีพแก่ผู้พลาดโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ได้อย่างเหมาะสมต่อไป

2) โรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นอื่น ๆ ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัด สำนักงานประถมศึกษาจังหวัด ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน เป็นต้น สามารถนำรูปแบบการวิจัยศึกษาครั้งนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยเพื่อการรณรงค์การเรียนต่อ และเพื่อพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิต ของผู้พลาดโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในหมู่บ้านในเขตพื้นที่บริการของตนเองได้